

Gadskārtas latviskajā tradīcijā - Saules godināšana

Katru gadu ļaudis nemainīgi svin dažādus svētkus - no Lieldienām līdz Ziemassvētkiem, tostarp arī Svētā Valentīna dienu, Pūpolu svētdienu, Jāņus, Helovīnus un daudzus citus svētkus. Pati svētku svinēšana ir brīnišķīga un katram tik nepieciešama. Tomēr allaž aktuāls kļūst jautājums - vai mēs zinām kādus svētkus katru reizi mēs svinam, kāda ir šo svētku jēga un vēsturiskā izcelsme. Tātad, svinot vienus vai citus svētkus, mēs apzināti esam veikuši izvēli, saprotam katras darbības jēgu, simbolisko nozīmi, piederību noteiktai tradīcijai? Nu jau kuro gadu, sastopot daudz un dažādu ļaužu, skaudrāk iezīmējas tieši dažādo tradīciju un svētku sajukums. Kā vienā zupas katlā ir savārijušās kopā dažādu tradīciju izpausmes - latviskā, kristīgā, ķeltu, amerikāniskā Holivudas un citas tradīcijas. Un mēs tik svinam nost tā nepamanīdami, ka ne viss ir savstarpēji savienojams un ne vienmēr der tik zināmā stratēģija "Labs labu nemaitā" vai "dubults neplīst". Tādēļ šeit gluži vietā būtu aicinājums katram atsevišķi un kopā ģimenēs izvērtēt, kuras tradīcijas vērtības ir saskaņā ar katra vērtībām, pasaules uzskatu, ticību, pārliecību. Kam atsaucas sirds. Katru gadu ļaudis nemainīgi svin dažādus svētkus - no Lieldienām līdz Ziemassvētkiem, tostarp arī Svētā Valentīna dienu, Pūpolu svētdienu, Jāņus, Helovīnus un daudzus citus svētkus. Pati svētku svinēšana ir brīnišķīga un katram tik nepieciešama. Tomēr allaž aktuāls kļūst jautājums - vai mēs zinām kādus svētkus katru reizi mēs svinam, kāda ir šo svētku jēga un vēsturiskā izcelsme. Tātad, svinot vienus vai citus svētkus, mēs apzināti esam veikuši izvēli, saprotam katras darbības jēgu, simbolisko nozīmi, piederību noteiktai tradīcijai?

Nu jau kuro gadu, sastopot daudz un dažādu ļaužu, skaudrāk iezīmējas tieši dažādo tradīciju un svētku sajukums. Kā vienā zupas katlā ir savārījušās kopā dažādu tradīciju izpausmes - latviskā, kristīgā, ķeltu, amerikāniskā Holivudas un citas tradīcijas. Un mēs tik svinam nost tā nepamanīdami, ka ne viss ir savstarpēji savienojams un ne vienmēr der tik zināmā stratēģija "Labs labu nemaitā" vai "dubults neplīst". Tādēļ šeit gluži vietā būtu aicinājums katram atsevišķi un kopā ģimenēs izvērtēt, kuras tradīcijas vērtības ir saskaņā ar katra vērtībām, pasaules uzskatu, ticību, pārliecību. Kam atsaucas sirds.

Šoreiz runāšu par latvisko tradīciju, kuras pamatā ir vēsturiski Latvijas teritorijā dzīvojošo tautu (balti, somugri) tradīciju apvienojums.

Latviskās tradīcijas pamatā ir Saules ritms gada griezumā. Kopā esot bijušas svinamas 16 gadskārtas, bet šodien tiek svinētas 8 gadskārtas - saulstāvji Lielā Diena (20.-22. marts), Vasaras saulgrieži (20.-22. jūnijs), Miķeļi (20.-22. septembris) un Ziemassvētki (20.-22. decembris). Gads sākas 25. decembrī. Saulstāvjos Saulīte trīs dienas stāv uz vietas, tādēļ arī ir šis gadskārtu nosaukums Saules stāvji. Un tad ir svinami 4 saulgrieži - Meteņi (4.,5.,6. februāris, pavasara sākums), Ūsiņi (6.,7.,8.maijs, vasaras sākums), Jumji (7.,8. augusts, rudens sākums) un Mārteņi (6.,7.novembris, ziemas sākums). Visās gadskārtās tiek godināta Saule un tās ceļš, iezīmējot dienas un nakts, gaismas un tumsas attiecības. Katrai gadskārtai ir noteikta nozīme, virzība, tiek ielikta cita domforma, dziedātas šai gadskārtai atbilstošās dziesmas, veiktas noteiktas rituālas darbības. Būtiskas ir rotaļas, kurās tiek simbolu veidā aktualizētas un izspēlētas lielās pasaules likumsakarības. Visās gadskārtās ir vienojošs elements - uguns rituāls, kurā tiek kurināta uguns noteiktās vietās, noteiktos laikos, tiek daudzina Saule, sniegts ziedojums kā pateicība par visu saņemto (baltu tradīcijā neko neupurē, bet gan sniedz ziedu kā pateicību, no tā veidojies vārds ZIEDOJUMS). Neiztrūkstoša ir Dieva, Māras, Laimas, Mēness, dieva dēlu un citu būtisko dievību un tēlu daudzinašana, aicinašana, godinašana. Latviskajā tradīcijā ļoti būtiska ir daba, viss dzīvais, tādēļ visas gadskārtas tiek svinētas Māras dievnāmā - Dabā, kas ir pilnīga savā pilnībā. Un nav būtiski, vai ārā spīd saule, snieg sniegs vai līst lietūs. Kā daudzi novērojumi liecina, tieši Saulstāvju dienās ir skaidrs laiks, lai ļaudis varētu piedzīvot šo spēka laiku.

Par katru gadskārtu ir daudz liecību latviskajā tautas tradīciju mantojumā. Par mūsu tautas gara mantu nozīmi un unikalitāti nav ne mazāko šaubu. Šogad esam iecerējuši pirms katras gadskārtas sniegt aprakstu par šo gadskārtu nozīmi, simboliem, svinēšanas gaitu, rituālām darbībām, ko katrs no mums var veikt. Ja vēlas kādu gadskārtu svinēt ar lielāku jaudu, tad jālūko pēc kādas folkloras kopas vai citiem zinošiem ļaudīm, kas ir ar mieru savās gadskārtu svinībās aicināt katru gribētāju. Cēsīs jau daudzus gadus darbojas tautas vērtes kopa "Dzietī", kuru vada Dace Balode, savukārt Drabešos atradīsiet folkloras kopu "Ore". Papardes dvēseles darbnīca ik pa laikam aicina sievas uz vakarēšanām Lielās Skolas ielas 63.stāvā.

Pavisam drīz, 21. martā, pašā rīta agrumā pirms saullēkta, tiksimies Cēsīs, Riekstu kalnā, lai degtu Lielās dienas uguni, kopā sagaidītu Sauli, iepērtu viens otru ar

pūpoliem, dziedātu Lielās dienas Saules dziesmas, pateiktos par saņemto un smeltos spēku. Lielajā dienā krāso olas, kar šūpoles un tajās šūpojas, peras ar pūpoliem, dzen putnus, ripina olas, iet muti mazgāt skaidrā avota ūdenī.

Savukārt 21. aprīlī ir svinamas kalendārā iezīmētās Lieldienas, kuru pamatā ir kristīgā tradīcija. Tad uz Lieldienu svinībām tiksimies arī Maija parkā, kad kopā ar ģimenēm pavadīsim priecīgā noskaņā dienu. Šajā dienā visa kristīgā pasaule priecājas par Jēzus Kristus augšāmcelšanos.

Esmu sākusi vākt informāciju par zaķi kā Lieldienu simbolu. Ir pamats domāt, ka šis tēls ir ieceļojis no Lielbritānijas vai Īrijas (sena ķeltu tradīcija).

Būsim sirdsgudri un svinēsim patiesi tos svētkus, kuriem atsaucas mūsu sirds un dvēsele! Karam pašam ir jāveic sava izvēle, lai saviem bērniem mācītu tās tradīcijas, kuras izprotam un cienām.

Ingūna Rauda
Cēsu kultūras centra projektu vadītāja